

VOORWOORD

Op 20 december 2017 sluit Jacques Overgaauw bij zijn afscheid als vicepresident van de belastingkamer van de Hoge Raad der Nederlanden een gloedvolle fiscale carrière af. Zijn stap naar een academische opleiding was bepaald niet vanzelfsprekend. In deze bundel wordt door Theo Groeneveld en Eelco de Rooter zijn leefomgeving in de Haagse Schildersbuurt nog nader geschetst. Zijn ouders runden daar een slagerij en het was de normaalste zaak van de wereld dat hun kinderen daarin op alle plaatsen waar dit nuttig was, moesten bijspringen. De slagerij was van levensbelang voor het gehele gezin. Van jongs af aan moest de school en de studie dan ook worden gecombineerd met het werk in de slagerij. Menigmaal sloot het werk in de ochtend in het gemeentelijke slachthuis naadloos aan op de colleges aan de Universiteit Leiden, waarbij maar amper de tijd beschikbaar was om van kleding te wisselen.

Jacques wist door zijn sterke persoonlijkheidsstructuur deze twee totaal verschillende werelden op een harmonieuze wijze te combineren. De prijs was wel dat daarvoor zeer forse werkinspanningen moesten worden geleverd. Of was het juist omgekeerd? Was het misschien de noodzaak deze twee werelden zinvol met elkaar te verbinden, wat zijn karakter heeft bepaald? Want voor wie Jacques' levensloop heeft gevolgd zal duidelijk zijn dat in alle functies die hij heeft vervuld, zijn inzet formidabel was. Hij liet zich graag uitdagen door prestigieuze projecten, beet zich van nature stevig vast in vaak lastige, maar noodzakelijke veranderingsprocessen en droeg daarbij een maatschappelijke visie uit die zich kenmerkte door een sterke gerichtheid op het publieke belang. Hij spaarde zichzelf daarbij niet en verwachtte ook van zijn medewerkers een soortgelijke inzet. Hij is het prototype van de 'meewerkende voorman' die zijn team op meeslepende wijze inspireert om de prestatiegrenzen telkens verder op te voeren ter wille van het resultaat dat belanghebbenden mogen verwachten. Veel auteurs getuigen daarvan in hun bijdragen. Wij hebben echter als redactie – om te veel herhalingen van lovende kwalificaties te voorkomen – hierin gesnoeid en ervoor gekozen zijn constructieve en meeslepende werkinstelling tot uitdrukking te brengen in de titel van dit liber amicorum: 'Bouwen en douwen'.

De carrière van Jacques heeft als constante factor dat zij geheel in overheidsdienst is vervuld. Maar daarbinnen is zij zeer divers. Van 1974 tot 1979 is deze ingevuld als inspecteur bij de Belastingdienst. In 1979 volgde de overstap naar de Directie Wetgeving Directe Belastingen van het Ministerie van Financiën van welke directie

hij in 1985 plaatsvervangend directeur werd en in 1990 werd hij op dat ministerie directeur van de Directie Internationale Fiscale Zaken. In 2000 volgde de overstap naar de rechterlijke macht, eerst als raadsheer bij het Hof 's-Gravenhage, vervolgens als advocaat-generaal bij het parket van de Hoge Raad en ten slotte als raadsheer en vicepresident in de belastingkamer van de Hoge Raad. Theo Groeneveld schetst in deze bundel zijn werkzaamheden in meer brede zin. Daarbij komt ook aan de orde het voorzitterschap van de hoofdredactie van fiscale encyclopedie 'De Vakstudie' en het voorzitterschap van de Vereniging voor Belastingwetenschap. Eveneens wordt de betekenis van zijn rol bij de bouw van het nieuwe gebouw van de Hoge Raad en de samenwerking met de architecten en bouwers nader toegelicht.

Jacques, wij weten dat je een gedreven, maar vooral aangenaam persoon bent, waarmee het prettig samenwerken is. Dit is ook gebleken doordat wij op de vraag om een bijdrage te leveren voor dit vriendenboek een overweldigende en spontane respons hebben gekregen. Dat heeft ertoe geleid dat een gevarieerd en kleurrijk liber amicorum kon worden samengesteld waarnaar in de fiscaliteit nog vaak zal worden verwezen. Wij hopen dat de vriendelijke pennenvruchten je de voldoening geven dat je bouwen en douwen de samenleving rijker heeft gemaakt en dat je daar nog vele jaren op kunt terugkijken samen met je Anneke die in jouw functioneren steeds een belangrijke steunpilaar is geweest.

Voor lezers is het nuttig te weten dat de bijdragen op 1 september 2017 werden afgerond. Alle bijdragen werden geschreven op persoonlijke titel.

Maarten Feteris
Leo Stevens
Ben Verhoeven

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord / V

THEO GROENEVELD

Jacques Overgaauw: Houwen, douwen en bouwen, kroniek van een fiscale carrière / 1

BERNARD BAVINCK

Valutaverschillen van een onzakelijke lening / 13

1. Inleiding / 13
2. Voorgeschiedenis / 13
3. Wanneer vindt de onttrekking/infokap plaats? / 14
4. Valutaverschillen / 17
5. Conclusie / 20

JOS BEEREPOOT

De verhouding tussen ‘aggressive tax planning’ en ‘misbruik van recht’ / 21

1. Inleiding / 21
2. Begrip ‘aggressive tax planning’: inhoud en betekenis / 22
3. Bedrijfsleven en overheid en ‘aggressive tax planning’ / 26
4. Gevolgtrekkingen en afsluitende opmerkingen / 26

JAAP VAN DEN BERGE

Fouten in wetgeving / 29

1. Inleiding / 29
2. Herstel van fouten in het voordeel van de fiscus / 29
 - 2.1. HR 14 maart 1956, *BNB* 1956/139 / 29
 - 2.2. HR 6 november 2015, *BNB* 2016/30 / 30
 - 2.3. HR 4 oktober 1978, *BNB* 1978/299 / 30
 - 2.4. HR 18 juni 2004, *BNB* 2004/311 / 31
3. Herstel van fouten in het voordeel van de belastingplichtige / 32
4. Fouten die niet kunnen worden hersteld / 33
5. Slotsom / 34

DAAN BIJL

Kan Nederland een omzetbelasting verdragen? / 37

1. Inleiding / 37
2. Bezwaren tegen een omzetbelasting / 38
3. Enkele bijzonderheden uit het ontwerp Omzetbelastingwet 1933 / 40
4. Toch een omzetbelasting / 41
5. Slot / 42

JOS DE BLIECK

De rechtsvormende invloed van Jacques Overgaauw / 43

1. Werkklimaat op het Ministerie / 43
2. Invloed op wetgeving / 43
3. Rechtsvormende taak van de Hoge Raad / 44
4. Spraakmakende breed gemotiveerde arresten / 45
5. Slot / 48

MARJAN BOERLAGE

Once upon a time in 'de West' / 49

1. De Raad van Beroep voor Belastingzaken / 49
2. De staatkundige herziening van het Koninkrijk / 52
3. Wijziging van de inrichting van de belastingrechtspraak / 53
4. Hoe zal het verder gaan? / 55

WIM BUIS

Draagkracht, meer en minder / 57

1. Inleiding / 57
2. Draagkrachtbeginsel / 57
3. Draagkracht en de gehuwde vrouw / 59
4. Draagkrachtbeginsel bij andere onderwerpen dan de gehuwde vrouw / 61
5. Slot / 62

ERNST BUNDERS EN HANS MOOIJ

Internationale arbitrage in belastingzaken / 63

1. Inleiding / 63
2. De MAP-procedure / 63
3. De historische ontwikkeling van arbitrage / 66
4. De toekomst van arbitrage / 67
5. Een enkele aanbeveling / 69

PETER COOLS

Grensarbeiders in de Nederlands-Belgische relatie / 71

1. Bijzondere positie grensarbeiders / 71
2. Discoördinatie belasting- en premieheffing / 72
3. Drie oplossingsrichtingen / 73
4. De compensatieregeling / 75
5. Conclusie / 77

ARIE VAN EIJSDEN

De rechtsbescherming van derden in de Invorderingswet 1990 / 79

1. Inleiding / 79
2. Rechtsbescherming in de IW 1990 sedert 1 juni 1990 / 79
3. Welke derden kunnen in hun vermogen worden aangetast voor belastingsschulden van de belastingsschuldige? / 82
4. De rechtsbescherming van derden wier vermogen wordt aangetast voor de invordering van belastingsschulden van een ander / 82
5. Conclusie / 88

MAARTEN FETERIS

De conclusies van Advocaat-Generaal Overgaauw / 91

1. Inleiding / 91
2. Een overzicht over de conclusies / 91
3. Stijl en karakter van de conclusies / 92
4. Enkele conclusies nader beschouwd / 93
 - 4.1. BNB 2005/348, startersaftrek / 93
 - 4.2. BNB 2006/63, verlengde navorderingstermijn in buitenlandsituaties / 94
 - 4.3. BNB 2006/337, de woonplaats van natuurlijke personen / 94
 - 4.4. BNB 2009/140, het urencriterium bij samenwerkingsverbanden / 95
 - 4.5. BNB 2010/2, herziening wegens nieuwe getuigenverklaringen? / 95
 - 4.6. De zaak Gielen / 96
5. Hoe volgbaar was de Hoge Raad? / 96
6. Afronding / 98

MARC FIERSTRA EN RENÉ NIESSEN

Meer dialoog tussen Hoge Raad en EHRM / 99

1. Inleiding / 99
2. De adviesprocedure bij het EHRM / 100
 - 2.1. De nationale rechter / 100
 - 2.2. De vraag / 101
 - 2.3. Het EHRM / 104
 - 2.4. Het advies / 105

3. De mogelijkheid van een tweede gang naar Straatsburg / 106
4. Een concurrerende rechtsgang / 107
5. Besluit / 107

JAN DE GOEDE

Enkele impressies van het dynamische landschap van internationale fiscale regelgeving en samenwerking / 109

1. Inleiding / 109
2. Landschap vóór 1990 / 110
3. Landschap na 1990 tot het BEPS-project / 111
4. Het BEPS-landschap / 113
5. Rol van Jacques Overgaauw / 117

MARIKEN VAN HILTEN

Over boeken en btw / 119

1. Inleiding / 119
2. Boeken en btw-tarief in Nederland / 119
3. Boeken en Brusselse regelgeving / 120
4. Soortelijkheid en fiscale neutraliteit / 122
5. Europees Parlement en Ecofin: toch (geen) verlaagd tarief? / 123
6. Slot / 124

LOEK VAN KALMTHOUT

Divergerende interpretatie van belastingverdragen / 125

1. Het belang van rechtseenheid / 125
2. Rechtseenheid in interpretatie van bilaterale verdragen / 126
3. Lessen trekken uit *BNB* 2017/91 / 129

PETER KAVELAARS

Enkele internationale aspecten van het fiscale stelsel van het Caribisch deel van het Koninkrijk / 131

1. Inleiding / 131
2. Enkele karakteristieken van het fiscale stelsel in het Koninkrijk / 132
 - 2.1. De omvang van het belastingstelsel / 132
 - 2.2. Twee fiscale stelsels in Nederland / 133
3. Voorkoming van dubbele belasting en de BES / 133
4. Voorkoming van dubbele belasting en de ACS / 136
5. Ter afronding / 139

JEROEN KNUIST

Het toekomstige procesbelang / 141

1. Algemeen / 141
2. Gesloten stelsel / 141
3. Procesbelang / 142
4. Toekomstig belang / 143
5. Penny wise, pound foolish / 144
6. Belang bij het afscheid van Jacques / 144

ROBERT JAN KOOPMAN

Working on the chain gang? / 147

1. Inleiding / 147
2. De keten / 148
3. Onafhankelijkheid / 149
4. Transparantie / 152
5. De toekomst / 152
6. Slot / 154

RON LIPS

Rechtspraak of wetgeving: een dilemma? / 155

1. Contradictie / 155
2. Rechtspraak onder druk(t) / 156
3. Open normen / 158
4. Geen of een onduidelijke norm / 159
5. Gelijkheidsbeginsel / 159
6. Overgangsrecht / 160
7. Immateriële schadevergoeding / 161
8. Griffierecht en onvermogensden / 162
9. Slot / 163

PIET VAN LOON

De Hoge Raad en het mkb in de inkomstenbelasting / 165

1. Inleiding / 165
2. De begrippen onderneming en ondernemer / 165
3. De vermogensetikettering / 166
4. Goed koopmansgebruik / 167
5. Herinvesteringsreserve / 168
6. Diversen / 168
7. Slot / 169

ALLARD LUBBERS, KOOS BOER EN SJOERD DOUMA

De gevolgen van gebruikmaking van een belastingadviseur voor de toepassing van drie formeelrechtelijke leerstukken / 171

1. Inleiding / 171
2. De fiscale boete na *BNB* 2007/151 / 172
 - 2.1. Inleiding / 172
 - 2.2. De belastingadviseur verzorgt de aangifte / 172
 - 2.3. De belastingadviseur brengt een belastingadvies uit / 174
 - 2.4. Bewijslastverdeling / 177
3. De vereiste aangifte / 178
 - 3.1. Een schets van het leerstuk / 178
 - 3.2. Gebruikmaking van een belastingadviseur / 178
4. De kwade trouw en toerekening / 179
 - 4.1. Een schets van het leerstuk / 179
 - 4.2. Gebruikmaking van een belastingadviseur / 180
5. Conclusies / 181

COEN MAAS

Verdragsmisbruik, wederkerigheid en de rol van de rechter / 183

1. Inleiding / 183
2. Fraus conventionis en de goede verdragstrouw / 184
3. Het OESO-commentaar / 185
4. Een gezamenlijke toelichting / 186
5. Een equivalent in de wetgeving van de andere verdragspartij / 187
6. Een rol voor de rechter? / 188

MADELEINE MERKX

Duidelijke taal! / 191

1. Inleiding / 191
2. Bij mij moet je niet zijn! / 191
3. Misbruik van recht en fraude / 192
4. Hulp van hoger hand / 192
5. De heilige koe / 194
6. In de herkansing / 194
7. Foutje bedankt / 195
8. Tot slot / 195

JOLANDA VAN NUNEN

Vergoeding van 'Irimie-rente' op verzoek? / 197

1. Inleiding / 197
2. Het arrest Irimie en zijn gevolgen voor de Nederlandse fiscale rechtspraak / 197

3. Artikel 28c IW / 198
4. Is artikel 28c IW in strijd met het Unierecht? / 199
- 4.1. Gelijkwaardigheidsbeginsel / 199
- 4.2. Doeltreffendheidsbeginsel / 200
5. Conclusie / 201

VINCENT PANHUYSEN

Voorbeeldige PPS van de Hoge Raad / 203

1. De PPS/DBEMO als ontwikkelformule / 203
2. Behoud van concurrerende inzichten / 205
3. De leveringsambitie / 206
4. Functionaliteitseisen / 207
5. Afsluitende conclusie / 209

RENS PIETERSE

Over de 'uitknipbaarheid' van fiscale publicaties / 211

1. Inleiding / 211
2. Kwaliteit – een kwestie van herkenbaarheid / 212
3. Bespiegelingen over kwaliteitsindicatoren / 213
4. Tot besluit / 217

THEO POOLEN

Een beeld bij de fiscalist van de toekomst / 219

1. Inleiding / 219
2. Ontwikkelingen Belastingdienst / 219
3. Ontwikkelingen in de samenleving / 221
4. Vooruitblik naar 2027 / 222
5. De fiscalist 4.0 / 225
6. Tot slot / 227

MICHELLE DE REUS

Het belang van de landbouvvrijstelling: niet beperkt tot de landbouwer-belastingplichtige / 229

1. Inleiding / 229
2. De systematiek van de landbouvvrijstelling / 229
- 2.1. Tot de vrijstelling behorende voor- en nadelen / 229
- 2.2. De achtergrond van de landbouvvrijstelling / 230
- 2.3. Alleen in werkelijkheid behaalde voordelen worden in de heffing betrokken / 231
- 2.4. Compartmentering onder de deelnemingsvrijstelling / 232

3. Gevolgen van gewijzigde regelgeving: regelcompartimentering en onmiddellijke werking / 233
 - 3.1. De wijziging van de landbouwwijziging per 27 juni 2000 / 233
 - 3.2. Regelcompartimentering volgens de Hoge Raad toegestaan? / 234
 - 3.3. Regelcompartimentering onder de deelnemingsvrijstelling / 235
 - 3.4. Ook geen regelcompartimentering indien sprake is van uitstel van winstneming als gevolg van een keuze van de belastingplichtige / 235
 - 3.5. Inbreuk op de onmiddellijke werking van gewijzigde regelgeving: redelijke wetstoepassing / 236
4. Waarderingsperikelen / 237
 - 4.1. Goed koopmansgebruik van toepassing op objectief vrijgestelde vermogensbestanddelen? / 237
 - 4.2. Waardering van landbouwgronden op de WEVAB / 238
 - 4.3. Eénmalige (her)waardering op de WEVAB / 239
5. Conclusie / 240

EELCO DE RUITER

Zand erover / 241

1. Nieuwe uitdaging / 241
2. Samenwerking / 241
3. Zand of veen? / 242
4. Oudste historie van Den Haag / 242
5. De 19e eeuw / 243
6. In de loop van de 20ste eeuw / 244
7. Geboortegrond als sociale indicator / 245
8. Tenslotte / 245

GERHARD SCHOLTEN

Enkele beschouwingen over de g-rekening / 247

1. Inleiding / 247
2. Vrijwaring starter op de g-rekening / 247
3. Volledige vrijwaring voor de inlener voor de inlenersaansprakelijkheid / 248
4. Het depotstelsel / 250
5. Werkgroep Verkenning afschaffing g-rekening / 250
6. Doorontwikkeling van de g-rekening 1.5 / 251
7. Conclusie / 252

MARIANNE SCHUVER-BRAVENBOER

Fiscale rechtsbescherming buiten het oog van de belastingrechter / 253

1. Inleiding / 253
2. Art. 65 AWR in vogelvlucht / 254
 - 2.1. 'Kan-bepaling' / 254

- 2.2. Kaders BFB / 254
- 3. Aandachtspunten bij het toepassen van de in het BFB neergelegde kaders / 255
 - 3.1. Welke rechtsregel is van toepassing? / 255
 - 3.2. Beschikking op aanvraag / 256
 - 3.3. Inhoudelijke beoordeling van een verzoek om ambtshalve vermindering / 257
 - 3.4. Algemene beginselen van behoorlijk bestuur / 257
- 4. Versterking fiscale rechtsbescherming voor art. 65 AWR-beslissingen? / 257
- 5. Afronding / 259

PAUL SLIJPEN

Enkele opmerkingen over de rechterlijke onafhankelijkheid en de invloed van maatschappelijke opvattingen van rechters / 261

- 1. Inleiding / 261
- 2. De benoeming van rechters / 261
 - 2.1. De Hoge Raad / 261
 - 2.2. De Raad van State / 262
 - 2.3. Mijn eigen benoeming / 263
- 3. Spelen maatschappelijke opvattingen van rechters een rol in hun werk? / 263
 - 3.1. De Hoge Raad / 264
 - 3.2. Een rechtbankuitspraak / 265
 - 3.3. Eigen ervaringen als rechter / 266
 - 3.4. Eigen ervaring als wetsadviseur / 266
- 4. Afronding / 267

LEO STEVENS

Versterk het WOZ-waarderingsproces en ben kieskeuriger in de toepassing / 269

- 1. Van alle markten thuis / 269
- 2. Het voortraject van de WOZ / 270
- 3. Breed toepassingsgebied / 270
 - 3.1. De WOZ hanteert een objectief en zakelijk bepaald waardebegrip / 270
 - 3.2. Toepassing van de WOZ in de vermogensrendementsheffing / 272
 - 3.3. De WOZ in de winstbepaling / 273
 - 3.4. De WOZ-waarde in het successierecht / 274
 - 3.5. Overige toepassingsgebieden / 274
- 4. Verdere verbreding toepassingsgebied van de WOZ-waarde / 275
- 5. Concluderende samenvatting / 275

STAN STEVENS

Verplichte publicatie van fiscale adviezen / 277

1. Inleiding / 277
2. De inhoud van het voorstel / 278
- 2.1. Meldingsplichtige structuren / 279
- 2.2. De informatie die moet worden gemeld / 280
3. Beoordeling van de concept-richtlijn / 280
4. Gevolgen voor de belastingdienst en de wetgever / 282
5. Afsluiting / 283

BEN VERHOEVEN

Een onderbelichte weeffout met maatschappelijke gevolgen / 285

1. Inleiding / 285
2. Korte historie zelfstandigenaftrek / 285
3. Korte historie MKB-winstvrijstelling / 287
4. Uitkomsten vergelijking belasting- en premiedruk van zelfstandigen en werknemers / 288
5. Hoe te komen tot meer evenwicht? / 290

EDWIN VISSER

De digitale transformatie vraagt om een transformatie van de vennootschapsbelasting / 293

1. Inleiding / 293
2. De impact van de digitale transformatie / 294
3. Het BEPS-rapport inzake de digitale economie / 295
4. Rechtsgronden en toetsingscriteria voor een vennootschapsbelasting / 296
5. Vormen van vennootschapsbelasting / 297

HENK VORDING

F.N. Sickenga als fiscale geschiedschrijver / 303

1. Sickenga's levensgebeurtenissen / 303
2. Het belang van Sickenga's geschiedschrijving / 304
3. Introductie van de politieke economie / 306
4. Pleitbezorger van de inkomstenbelasting / 307
5. Oog voor de rechtsbescherming / 308
6. Opvattingen over een billijke belastingdruk / 309

PETER WATTEL

Waarom moet ik dit lezen? / 311

1. Er was eens ... / 311
2. De bestaansreden van de advocaat-generaal / 312

BART VAN DER ZEE

Douane: een vreemde eend? / 317

1. Verschillen / 317
2. Pogingen tot integratie / 318
3. Douane als voorloper van ontwikkelingen / 319
4. Raakpunten / 321
5. De toekomst / 322

LEO ZULIANI

De fiscale behandeling van inkoop van (eigen) aandelen en liquidatie-uitkeringen op aandelen onder de Belastingregeling voor het Koninkrijk 1964 vanaf 1 januari 1997 / 323

1. Inleiding / 323
2. De wijziging van de BRK in 1996 / 324
3. De bepalingen van de BRK die van belang zijn voor de inkoop van eigen aandelen cq. liquidatie-uitkeringen / 324
4. Inkoop van (eigen) aandelen en liquidatie-uitkeringen onder de belastingverdragen / 326
5. Inkoop eigen aandelen en liquidatie-uitkeringen onder artikel 11 en 12 BRK / 327
6. Artikel 35b, vierde lid / 328
7. Conclusie / 329
8. Ten slotte / 330

THEO GROENEVELD¹

Jacques Overgaauw: Houwen, douwen en bouwen, kroniek van een fiscale carrière

Op 29 juli 1951 zag Jacobus Adrianus Cornelis Antonius Overgaauw het levenslicht. Dat gebeurde in de ouderlijke woning, gelegen boven de slagerswinkel van zijn vader, aan de Van Ravesteijnstraat in de Schilderswijk van Den Haag. Hij was een zondagskind en dat kwam goed uit, want de winkel, een kleine spekslagerij, was op zondag gesloten. Jacques werd geboren in een slagersgeslacht; zijn opa van vaders kant was spekslager en zijn andere opa dreef aan de Haagse Hoefkade zelfs een vleeshouwerij. Hij was het eerste kind. Na hem kwamen nog een broer en een zus. Al op vierjarige leeftijd stond Jacques achter de winkel op een gekantelde stalen mand aan het hakblok repen spek in stukjes te snijden. Rond zijn tiende leerde hij op diezelfde plek, maar nu zonder mand, het uitbenen.

Jacques groeide op in een warm gezin. Zijn vader maakte weliswaar lange uren in de slagerij, hij maakte bijvoorbeeld zelf worst, maar hij nam de tijd om Jacques adviezen te geven die een leven lang mee zouden gaan. 'Afvliezen jongen, als je dat goed kan, dan kun je overal biefstuk van maken'.

¹ Mr. Th. Groeneveld is raadsheer bij de Hoge Raad.

Dat de leerschool van zijn vader Jacques blijvend heeft beïnvloed moge blijken uit diens kritische reactie op een voorstel tot verlaging van het tarief van de vennootschapsbelasting.

“Zijn alle landen supermarkten, en is Nederland daarvan dan op zijn best een middelgrote? Of mag Nederland zich richten op zijn kwaliteiten, uitgaande van eigen kracht, zich opstellen als speciaalzaak en zijn eigen prijsbeleid hanteren? In MKB-taal: mogen Nederlandse biefstukken meer kosten dan Baltische speklappen?”²

Vader bezat ondernemersgeest en breidde de clientèle uit tot ver buiten de Schilderswijk. Hij wist namelijk als een van de eersten de mogelijkheden van de opkomende Chinees-Indische restaurants op waarde te schatten en beleverde die restaurants met zijn vleesproducten. Hij was zo succesvol dat op een gegeven moment 60% van de ‘Chinezen’ in Den Haag vlees van Overgaauw betrok. Ook de destijds befaamde horecagelegenheid Ruteck’s mocht hij tot zijn klanten rekenen. Dat betekende heel veel uitbeenwerk en daar kwam Jacques, die het uitbenen tot op het bot had geleerd, goed bij te pas. In de middag na schooltijd – en later na de middagcolleges – stond Jacques achter het hakblok. Toen hij bij volleybal zijn enkel verzwikte, stond hij achter het blok te snijden met zijn been op... de gekantelde mand. De indruk moet niet ontstaan dat het werk in de slagerij voor Jacques een blok aan het been was. Het was beslist geen vervelend werk. Er was ook gezelligheid; op zaterdag als de winkel om 16.00 uur sloot werd er gebak gegeten.

Een inzichtgevend feit: Jacques kon veertig strengen rib uitbenen in één uur. Vader vertelde die prestatie ooit trots op het Haagse slachthuis en prompt mocht Jacques daar komen werken, rond de feestdagen als er topdrukte was. Hij begon daar met inzagen en mocht later uitsnijden. Het werk op het slachthuis ving aan om 04.30 uur en om 10.30 uur hing het laatst uitgesneden stuk aan een touwtje.

Op het slachthuis maakte Jacques kennis met een grossier die hobbyde in autorally rijden. Het klikte tussen die twee en Jacques werd kaartlezer naast de coureur. Hij reed races in Nederland, België en Duitsland (de befaamde Hunsrück rally). Een majeure prestatie was een tweede plaats in Eindhoven-Luik- Eindhoven. De Tulpenrally werd helaas gemist omdat tentamen moest worden gedaan. Eén keer reed het duo tegen een boom. De boom stond midden in het motorblok van de Volvo Amazon, maar de rijders waren ongedeerd. Jacques werd een levenslange Volvorijder.

Maar naarmate Nederland economisch opbloede, verliep het economische tij voor de slagerij. De Schilderswijk werd een saneringsgebied en voor een spekslagerij was weinig perspectief in de nieuwe constellatie. De zaak werd daardoor minder waard en zoals men weet: het pensioen van een winkelier zit in zijn zaak. Toen vader een hersenbloeding kreeg en moest ophouden met de zaak, was die geen cent meer waard. Gelukkig was hij kort tevoren in dienstbetrekking gegaan bij een grossier die ging ‘kiloknallen’, zodat er brood op de plank bleef. Wel betekende het voor Jacques ‘snijden’ in Dordt, waar de grossier huisde, zodat hij voortaan drie maal per week om 03.30 uur op moest staan om tijdig op zijn werk te zijn.

2 L.J.A. Pieterse, *Het onderbuikgevoel en andere ervaringen*, Kluwer 1999, blz.7.

Maar even terug in de tijd. Hoe verloopt de intellectuele vorming van een vicepresident van de Hoge Raad, in dit geval van Jacques?

Hij genoot lager onderwijs op de Laurentiuschool aan de Abraham van Beijerenstraat in een klas met 45 kinderen. Zijn vader had ook op die school gezeten. De eindschoolvoorstelling was voorspellend in zijn casting; Jacques speelde rechter en zijn moeder had daartoe een baret vervaardigd.

Als Jacques 9 jaar is krijgt zijn broer geelzucht. De arts onderzoekt het zieke kind en zegt: die moet aansterken! En dat gebeurt in die tijd in een zogenoemde kolonie gedurende een periode van zes weken. Moeder echter acht broerlief te teer om naar een kolonie in het verre Boxtel te gaan. Zij stuurt Jacques als remplaçant. Dat betekent voor hem met 30 kinderen op één slaapzaal en de eerste vier weken geen bezoek. Hij krijgt ook veel versterkend voedsel (pap met vellen), dat opgegeten moet worden. Aan het einde van het verblijf wordt een briefje meegegeven, gericht aan L.S. Er staat in: "... blonk uit. Maatschappelijk achterstandskind uit achterstandswijk." Het verblijf in de kolonie beïnvloedt Jacques duurzaam, maakt hem terughoudend. Het scherpt hem ook een levenswijze in: je hoort er pas bij als je wat hebt laten zien.

Moeder was de stuwende kracht achter de intellectuele vorming van Jacques. Zij had voor hem de Hogere Burger School (HBS) op het oog. Het Hoofd van de Laurentiuschool vond dat maar overdreven. In die tijd was het scholingspalet voor een modaal katholiek gezin: 1 of 2 kinderen naar het Seminarie en de rest naar Mulo, ambachtschool en huishoudschool. Maar Jacques deelde de ambitie van zijn moeder. Hij kreeg bijles en slaagde bij het toelatingsexamen voor de HBS. Die opleiding werd gevolgd op het Lodewijk Makeblijde College in Rijswijk aan de Henriëtte Roland Holstlaan. De 'sfeerovergang' was groot. Jacques kwam naar zijn gevoel 'in een vreemd pakhuis', want er bestond daar een groot niveauverschil tussen een kind uit de Schilderswijk en de andere kinderen. Hij haalde slechts zesjes en zesminnetjes, maar gelukkig zevens voor gym en godsdienst. Enige hulp was noodzakelijk en Jacques werd bijgespijkerd door de Pater Salesiaan Minnema. Van de pater leerde Jacques hoe hij moest leren. Helemaal integreren deed Jacques niet op het College, hij kreeg nooit het gevoel erbij te horen. Later bij een reünie van zijn oude school, merkte hij dat het nog steeds niet klikte.

Jacques voetbalde en werd opgesteld als scorende spits. Die positie hield onder meer in dat op de keeper werd ingelopen en dat liep in de derde klas verkeerd af. Jacques brak een been waardoor trappen lopen onmogelijk was. Het moest dus thuis zes weken in de woonkamer bivakkeren en liep een leerachterstand op. Aan het einde van het derde schooljaar, op de splitsing voor A (talen) en B (wiskunde), moest Jacques worden gematst. Hij was niet 'talig', maar mocht met drie vijven over naar HBS B. Daar ging het onmiddellijk beter want hij was goed in wiskunde. Als je goed presteerde aan de B-kant dan was je een bink, dan hoorde je in principe erbij. Maar taal bleef lastig. Jacques wilde graag dierenarts worden. Maar op dat punt pleegde vader een interventie: "Jongen, je hebt varkens en koeien gesneden, dan ga je toch geen kanariepietjes beter maken?". En zoals moeder de middelbare opleiding voor Jacques had bepaald, bestemde zij ook diens verdere vorming door hem aan te melden bij het Rijksinstituut Belastingen (RIB) in de Breestraat te Leiden. Dat was de 'fabriek van belastinginspecteurs'. Welgemoed ging Jacques op voor het vergelijkend examen voor de honorabele baan van Inspecteur van 's Rijks belastingen en werd aangenomen.

Het voorgaande klinkt als een success story, maar er was wel degelijk een moment van benauwenis, althans voor moeder. Na een afgelegde intelligentietest moet Jacques in Leiden bij het RIB voor een commissie verschijnen. Hij leent de Batavus bromfiets van zijn broer en gaat vroeg van huis weg. Het hoost en bij Den Deijl in Wassenaar begeeft de brommer het, waarschijnlijk 'verzopen'. Dat wordt lopen vanaf Den Deijl naar de Breestraat in Leiden, voorwaar een flinke tippel. Dankzij het zeer tijdig van huis weggaan, komt Jacques, zij het als een verzopen kat, net op tijd aan op de Breestraat. De Directeur van het RIB, het voormalige Hoofd van dienst van de Vogelkopbaai in Nieuw-Guinea, de heer De Zwart, neemt Jacques mee naar de Commissie. De eerste vraag is: "Uw school ligt aan de Henriëtte Roland Holstlaan: wie is dat? Een schrijfster, meneer. Ik dacht toch een dichteres! Nou die houdt toch ook een pen vast, meneer?! Gestraald? Moeder belt ongerust de heer De Zwart en kreeg te horen: "Die willen we niet missen, mevrouw!"

Voor Jacques ving daarmee een belastingcarrière aan die hem de titel 'Dirk Kuijt van het belastingrecht' zou opleveren.

De eerste twee jaren aan de Leidse universiteit waren afzien. Niet ten onrechte staat in het trappenhuis van het Academiegebouw geschreven: Heere brengt hem niet in L(e)ijden. De leerstof van het eerste jaar was voor deze student oninteressant, hij kon er niet veel mee. Oud vaderlands recht en Romeins recht, hij haalde de tentamens in die vakken, maar daar was ook alles mee gezegd. In de doctoraalfase ontmoette hij inspirerende mensen: Hofstra, De Vries, Mobach, Jongmsma, Oranje en Sillevius, het was een boeiend gezelschap. Zijn afstudeerscriptie schreef hij bij de hoogleraar Hofstra: "Schuld op termijn, over de Fiscale Oudedagsreserve en het nut daarvan voor het MKB". Slotsom: waardeloos. Jacques werd door Hofstra gevraagd om wetenschappelijk medewerker te worden, maar dat sloeg hij af: hij wilde nu eindelijk wel eens aan het werk.

Een studententijd kent zijn 'vleselijke lusten'. Bij Jacques is dat letterlijk te nemen. Hij woonde tijdens zijn studie thuis en het uitbenen ging dus gewoon door. Hij werd er steeds beter in, want zijn fysieke kracht was toegenomen. Ook als hij in alle vroegte op het slachthuis had gewerkt, volgde hij trouw de colleges. Als student raakte Jacques betrokken bij de wetswinkel in het Jongeren Actie Centrum (JAC) in de Van Ravesteijnstraat. Rechtshulp en het aangenome konden goed worden verenigd, want na gedaan werk deden de wetswinkeliers zich achter de slagwinkels te goed aan gehaktballen. En toen hakte Cupido toe. Twee jaren voor zijn afstuderen raakte het aan tussen Jacques en Anneke Vonk. "De vonk springt nog steeds over", pleegt Jacques te zeggen.

Jacques studeerde af en werd daarmee Adjunct-inspecteur van 's Rijks belastingen. De Directie Rotterdam was zijn eerste standplaats. Van daaruit zou hij gedurende enkele maanden in de belastingdienst worden geïntroduceerd. De introductie hield onder meer in het 'meelopen' met een accountant van de Rijks Accountants Dienst (RAD). Dat betekende ook voor het eerst chique buiten de deur eten, d.w.z. in een restaurant met parfumpotjes op het toilet en menukaarten zonder prijzen.

Er wordt een RAD onderzoek ingesteld bij een kassenbouwbedrijf. De onderneming, met twee directeuren, doet zaken over de hele wereld. Als de ene directeur in Rusland is en de

andere in de Verenigde Staten, communiceren ze met elkaar door allebei naar het bedrijf te bellen, alwaar zij met elkaar worden 'verbonden' doordat een kantoormedewerker twee telefoonhoorns tegen elkaar houdt: globalisering anno 1974.

Na de introductieperiode werd Jacques geplaatst op een Inspectie der Directe Belastingen. Een aantal oude inspecteurs, goden gelijk, leefde onverstoort door met het Besluit IB 1941 in plaats van met een modernisme als de vigerende Wet op de inkomstenbelasting 1964.

Jacques houdt wel van wat afwisseling in het werk en in 1976 werd hij voor een half jaar gedetacheerd op de Directie Personeel Belastingdienst van het Ministerie van Financiën. Zijn taak: het wegwerken van een achterstand bij de afhandeling van disciplinaire strafzaken. Hoewel het niet zijn eerste keuze was, viel het verre te verkiezen boven een plaatsing op een wetgevende directie van het Ministerie. Daar was stilstand het hoogste goed, vond hij. Op het Ministerie gold immers het adagium: de beste wetgeving is bestaande wetgeving. Bij de disciplinaire strafzaken was het werk nog enigszins gevarieerd, hoewel het gehalte 'drank en ziek' hoog was. Daarna volgde weer de Inspectie. Hoewel nog op de aanvallige leeftijd van 25 jaren, werd Jacques leider van een team met naast hem één toegevoegde Inspecteur, referendarissen, (hoofd)controleurs, (hoofd)commiezen en (taak)commiezen: een 'gevechtseenheid' van in totaal 23 personen. Nu Jacques een leidinggevende taak kreeg, ging hij daar ook inhoud aan geven. Hij begon met kennismanagement en -deling. In dat kader vroeg hij een taakcommies – een relatief lage rang – om de werking van artikel 64 Wet IB 1964 uit te leggen aan het team. Als een taakcommies zijn kennis durfde te delen, dan zou de rest zich wel gedrongen voelen om dat ook te gaan doen, zo was zijn gedachte. Eénmaal in de twee weken werd voortaan een ochtend lang recente jurisprudentie besproken. Ook voerde Jacques leggeverificatie in, zodat de kwaliteit van het aanslagregelend proces in kaart werd gebracht. Ook de omgang met belastingplichtigen moest op een hoger plan worden gebracht.

En toen volgde toch het Ministerie. Daar valt niet aan te ontkomen voor een aanstormend talent in de belastingdienst. Op 1 januari 1979, tijdens het 'bewind' van Staatssecretaris (Stas) Nooteboom, ging Jacques werken op het Bureau reparatiewetgeving van WDB. Hij volgde Van den Berge op, die per die datum was aangesteld als gerechtsauditeur bij het nieuw ingestelde Wetenschappelijk Bureau van de Hoge Raad.

Hoofd van het Bureau reparatiewetgeving was Zuurmond. Hoewel Jacques het stellige voornemen had om na drie jaar naar de Inspectie terug te keren, kwam daar niets van terecht. De dynamiek op het Ministerie was veranderd, met name WDB was door Staatssecretaris Nooteboom uit zijn lethargie geschud. De wetgevingsmachine draaide op volle toeren. Artikel 29a Wet IB 1964 was in de maak, een (beperkt) fictief rendement werd ingevoerd. 'Noot' moest in de kamer verschijnen om die bepaling te verdedigen. Het debat zou om 21.00 beginnen en om 19.30 moest Jacques bij de Stas verschijnen. Die was kort van stof: jij speelt Stas en ik ga jou vragen stellen en jou attaqueren. Die nacht, na het debat, belde de Stas Jacques uit bed: het was prima verlopen.

Jacques beleefde ook mooie tijden met de staatssecretarissen Kombrink en Koning. De hoeveelheid werk was overstelpend; met name de tweeverdienersmaterie drukte zwaar. 's Nachts werd doorgewerkt, zeven dagen per week. Ziekte was geen excuus. 'Maar als je Eurocupfinale kunt spelen, klaagt niemand.'

In 1980 vertrok Zuurmond naar een gerechtshof en Jacques nam tijdelijk het Bureau reparatiewetgeving waar. In 1984 werd WDB uitgebreid van vier naar zes Bureaus en Jacques werd hoofd van het Bureau Belastingen ter zake van inkomsten met de (hoge) rang van hoofdinspecteur. In 1985 volgde hij Nieuwland op als hoofd van de Afdeling particulieren en inkomsten, een functie waaraan de felbegeerde schaal 16 was gekoppeld. De Olympus was hoog bestegen en dat op vijfendertigjarige leeftijd! Eind 1987 kwam de Commissie Oort met haar rapport en daaruit vloeide een groot wetgevingsproject voort. In het door Oort gestelde kader van de eenvoud bracht Jacques een notitie uit waarin hij belastingheffing over een forfaitair rendement van vermogen introduceerde. Maar het was nog te vroeg; er was onvoldoende draagvlak voor zo'n revolutionaire wijziging. Onder Zalm en Vermeend kwam heffing over een forfaitair rendement van vermogen weer aan de orde en haalde wel de status van wet (box 3 in de Wet inkomstenbelasting 2001).

Als vakmens liet Jacques zich bij discussies niet onbetuigd, waarbij het werken aan voldoende draagvlak voor zijn creatieve ideeën niet altijd zijn grootste aandacht had.

*"Zo ging het vaak bij (...) Jacques aan tafel: een reeks van argumenten, alle keurig op een rij en met elkaar verbonden. Een gedachtrein die voortdenderde over het spoor dat (...) hij al voor (...) zichzelf had uitgezet, nog voor iemand op de gedachte was gekomen rails te leggen."*³

Een andere observatie in hetzelfde vlak.

"(...) ik heb menige bespreking meegemaakt waarbij de rest dan met moeite de eerste stap in jouw gedachtegang tot zich liet doordringen, terwijl jij ondertussen in je betoog al stap 3 aan het toelichten was. Het grappige was dat je dat meestal zelf ook wel vermoedde, je vroeg dan regelmatig tijdens je betoog "ik sla nu een paar stappen over, kunnen jullie me nog volgen?"

*Meestal was het antwoord dan bevestigend, maar aan de glazige blikken die daarbij soms werden vertoond ontleen ik het vermoeden dat hierbij niet altijd de 100%-filosofie werd gehanteerd!"*⁴

De ambtelijke carrière van Jacques bleef zich voorspoedig ontwikkelen. Op 1 januari 1990 volgde een overgang naar de directie Internationale Fiscale Zaken (IFZ) om aldaar Van der Heeden op te volgen als directeur van die directie.

Jacques, de onderhandelaar bij het sluiten van verdragen ter vermijding van dubbele belasting, was een 'tough cookie', blijktens de volgende anekdotes. De eerste toont

3 Bakker in Liber Amicorum ter gelegenheid van het afscheid van Jacques Overgaauw (van het Ministerie van Financiën), Den Haag 8 december 1999, niet in de handel.

4 Kostense in Liber Amicorum.

dat Jacques het 'bad cop'-scenario als onderhandelingsstactiek met groot naturel kan spelen.

"(Jacques) staat wijd en zijd bekend om zijn analytisch vermogen, enorme vakkennis en zijn kenmerkende onderhandelingsstijl waar de gemiddelde mammoettanker of bulldozer een voorbeeld aan zou kunnen nemen. (...) Mij staat nog helder voor de geest, hoe ik ooit een lid van een Antilliaanse delegatie naar de uitgang van ministerie begeleidde na een dag van intensief onderhandelen met (Jacques). De man zag er dodelijk vermoeid en terneergeslagen uit (...). Desgevraagd vertelde hij dat hij grote twijfels had over het resultaat van de onderhandelingen, voor zover hij überhaupt al had begrepen wat die (Overgaauw) precies bedoeld had, maar dat hij vooral "erg blij was dat het over was." Ook is er op Financiën wel eens een Antilliaanse bewindspersoon gesignaleerd die tijdens de besprekingen over de BRK uiting gaf aan zijn frustratie door met zijn hoofd tegen de muur te bonken. Het gerucht gaat dat hij nadien zou hebben gemompeld dat de muur meer flexibiliteit toonde dan zijn onderhandelingspartner." ⁵

Nu volgt een illustratie van het meesterschap waarmee Jacques de 'snijdende interventie' hanteert in een complexe internationale context.

Jacques heeft tijdens zijn IFZ periode meegewerkt aan het Transfer Pricing Rapport van de OESO. Dat vergde eindeloos veel en lang vergaderen. Pizza's worden gehaald. De Fransen zeuren over details. Jacques zet zijn vlag recht ten teken dat hij het woord wil. Hij krijgt het woord en als de "Godfather" zet hij in: "Waar zijn wij nu mee bezig? Het werk van het secretariaat ziet er voortreffelijk uit. Hier gaat het alleen over technische details. Zo brengen wij niets tot stand." De Japanners en Amerikanen knikken instemmend, de Fransen zijn 'bloedlink'. Ze komen er uit. Later krijgt Jacques bedankjes uit de VS en Japan voor zijn interventie.

Toen Van der Heeden – voor de tweede keer – naar het IMF in Washington ging, volgde Jacques hem als directeur op. Directeur-Generaal Schoemaker voegde hem toe: "jij mag een poosje in de zon gaan liggen!". Van dat zonnen kwam niet veel terecht; een nieuw verdrag ter voorkoming van dubbele belasting met de Verenigde Staten moest worden gemaakt en dat was geen geringe klus. De Sovjet Unie implodeerde, dus moesten verdragen worden gesloten met de nieuwe staten. Hetzelfde gold voor het uiteenvallende Joegoslavië. Gelukkig voor Jacques kon hij beschikken over oude rotten in het vak: De Goede, Bunders en later De Swart, Barnard en Zuliani. Er werd onder leiding van Jacques door IFZ enorm veel geproduceerd en Jacques schuwde zelf het handwerk niet. Zijn werklust was spreekwoordelijk.

De normen van de ingestelde Algemene Bestuursdienst (ABD) vergden dat Jacques een andere taak zou gaan vervullen. Maar welke dan? Het beste had hij naar zijn gevoel gehad, dat was IFZ. Jacques behaalde het 'civiel effect' en zocht contact met de vicepresident van het Haagse Hof, de fiscalist De Groot. Het contact leidde ertoe dat Jacques per 1 januari 2000 benoemd werd tot raadsheer in de belastingsector van dat Hof. Onder het sectorvoorzitterschap van Tijnagel werd Jacques lid van de vierde

5 Zuijndorp in Liber Amicorum.

kamer die werd voorgezeten door Groeneveld. Hij vond het best een aardige tijd. Neem bijvoorbeeld de zegeltjeszaak waarin Jacques, die de rekenkunst machtig is, eindeloze berekeningen maakte van de omvang van de uitstaande verplichting van een ondernemer die zegeltjessystemen verkocht aan winkeliers. Een ander gedenkwaardig geval betrof de innovatieve aanpak van de zaken van een belastingplichtige die een wel zeer levendige vete met de fiscus onderhield, waaruit een vijftigtal civiele en fiscale procedures was voortgevloeid. Men bestookte elkaar over en weer met aansprakelijkstellingen en beslagen. Met een mediationachtige benadering gedurende een aantal zittingsdagen, waarbij zowel partijen als rechters zich – na een gewenningsperiode – ‘kwetsbaar’ opstelden en inzicht boden in hun (individuele) denken, werd uiteindelijk een schikking van alle lopende procedures bereikt tegen betaling van een considerabel bedrag ineens door de belastingplichtige. Gespannen wachtten partijen en rechters op de verlossende mededeling: “afgesproken miljoenen staan op de rekening van de Ontvanger!”.

In januari 2002 kreeg Jacques een telefoontje van Groeneveld, inmiddels Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad, die hem vroeg of hij Advocaat-Generaal wilde worden met als aandachtsgebied douanezaken. Op het antwoord ‘Daar weet ik niets van’ volgt de riposte ‘Dat kun je leren’. En zo geschiedde en al lerend ging Jacques de materie der indirecte belastingen waarderen. Bovendien werd Jacques mentor van het Wetenschappelijk Bureau als opvolger van IIsink en in die kwaliteit kreeg hij een interessante inkijk in het geestesleven van de jonge intelligentsia. Jacques probeerde zijn medewerkers wat bij te brengen, mee te geven.

“Onder medewerkers is zijn repeterende verwijzing naar het onderbuikgevoel befaamd: het vinden van het recht verloopt – ook in zijn beleving – niet volgens het eenvoudige schema: als A dan B. (...); het belastingrecht is dan ook geen wis- of scheikunde zoals Jacques zijn medewerkers in discussies soms voorhoudt, maar het is hem – bij het voelen met de buik en (daarmee) de initiatie van een creatief denkproces – te doen om de parallel met de onvermoede ‘nieuwe verbinding’ en daaruit voortvloeiende bezwering van de chaos.”⁶

En Jacques ontpopte zich weer als manager. Hij ontwikkelde criteria voor personeelsbeoordelingen en andere instrumenten om structuur aan te brengen: loopbaangesprekken met een deskundige van personeelszaken erbij, personeelsoverleg etc. Wat hielp was de komst van Van Everdingen, die onder meer verantwoordelijk werd voor het reilen en zeilen van het Wetenschappelijk Bureau. Het voorgaande toont aan dat als Jacques ergens verantwoordelijkheid voor krijgt, hij onmiddellijk aan het structureren slaat. Een bewonderenswaardige eigenschap, maar die ook wel eens stoort.

“ik (noemde) jou wel eens oneerbiedig overgeorganiseerde Sjakie. Bij IFZ was immers alles georganiseerd. Er waren hele programma’s voor de kamertoewijzing, extra bewakingsinstrumenten voor de post. Een rondzendstelsel waarin alle post eerst alle afdelingen langs ging om vervolgens te worden toegewezen. En de planning van IFZ-werkzaamheden was ook een fenomeen op zich waar ik (...) niets van begreep. Ik vond het

6 Het onderbuikgevoel, t.a.p., blz. 6 e.v.

in die tijd een vorm van exhibitionisme. Elke keer weer in een vroeg stadium een planning en een voortgangsrapportage en om niet te vergeten een jaarverslag.”⁷

Jacques genoot van zijn Advocaat-Generaalfunctie, maar voor het type persoonlijkheid dat hij bezit, is beslissen ook aantrekkelijk. Gevraagd om raadsheer in de Hoge Raad te worden, hapte hij dan ook toe en per 1 januari 2008 volgde zijn benoeming. Hij begon in de A-kamer, waar de met ondernemen verwante heffingen worden behandeld. Die kamer werd geleid door Van Vliet, zodat Jacques zijn organiserend talent in de koelkast kon zetten. Maar het bloed kruipt waar het niet kan gaan en in 2010 trad Jacques toe tot de commissies kennismanagement en ondersteuning door het Wetenschappelijk Bureau. Het was in de Raad even wennen. Besluitvorming vroeg tijd, in de ogen van Jacques soms te veel tijd. Toen Van Vliet einde 2011 afscheid nam als vicepresident volgde Jacques hem op als voorzitter van de A-kamer. Hij ervaart dat nog steeds als een grote eer. Na het afscheid van Van den Berge in 2013 werd Jacques voorzitter van de Belastingkamer en dat maakte hem ‘apetrots’. Hij ‘erfde’ bovendien het voorzitterschap van de prestigieuze Vereniging voor Belastingwetenschap.

Als voorzitter van de Belastingkamer maakte Jacques een ‘rondje’ hoogste rechtscolleges en Raad voor de rechtspraak. Hij kreeg er nooit spijt van, want het legde de basis voor verdere contacten. En nu Jacques weer managende taken had, merkte hij ook dat sommige dingen wel heel veel tijd kosten bij de Hoge Raad en aanpassing verdienen. ‘Je zet sneller een nieuw gebouw voor de Hoge Raad neer dan dat je de Raad zelf verbouwt.’ Ook onder zijn voorzitterschap bleef het raadkameren een proces dat zijn tijd neemt en het trok een zware wissel op zijn geduld. Maar de standpunten werden op die manier wel scherp en aan het einde van dag ging men tevreden uiteen.

Ook in de relaties met de buitenwereld kon Jacques zijn organisatorisch talent benutten. Hij bevorderde het denken in ketens, intensiverde de contacten met de feitenrechtspraak – aldaar soms argwanend bekeken als liaisons dangereuses –, onder meer via het aanzitten bij de landelijke overleggen (LOVB, LOVbel en kenniskringen). De leden van het Wetenschappelijk Bureau werden door hem bij die ontwikkelingen betrokken. Het heeft waarschijnlijk niet in de eerste plaats met Jacques te maken, maar de Hoge Raad begon zich organisatorisch te ontwikkelen. Hij gedroeg zich weliswaar als een supertanker, maar toch...hij bewoog en manoeuvreerde.

Aparte aandacht verdient een neventaak die Jacques in 2008 kreeg en die zoveel beslag op hem legde dat de combinatie met zijn hoofdtaak een wel zeer zware werklust opleverde: hij werd Bouwcommissaris voor de beoogde nieuwbouw van de Hoge Raad. Verdreven van het Plein had de Hoge Raad der Nederlanden het mooie stadspaleis Huguetaan als behuizing aanvaard, zich niet ten volle realiserend dat dit schitterende front een weinig indrukwekkend werkcomplex en dito hoofdingang aan de Kazernestraat achter zich zou kennen. De bronzen rechtsgeleerden bij

⁷ Jongbloed in Liber Amicorum.

de hoofdingang konden hun neuzen verlustigen aan de wekelijkse mestkar van de naastgelegen Haagse manege. Jacques werd bij het nieuwbouwproject betrokken op het moment dat de beoogde locatie aan het Korte Voorhout serieus vorm begon te krijgen. Maar was op die plek wel voldoende ruimte voor de Hoge Raad? Met de Franse overheid werd intensief overleg gevoerd over een ruil van de grond van de Franse ambassade tegen grond elders in Den Haag. Voor de bouw en exploitatie van de Hoge Raad zou het Publiek Private Samenwerkingsmodel (PPS) worden gehanteerd. Dat betekende een 'DBFMO'-contract (Design/Build/Finance/Maintain/Operate) met een consortium waarin zouden zijn verenigd: architect, bouwer, financier, beveiliging en cateraar. Na 30 jaar zou het gebouw staats eigendom worden. Er was door de Hoge Raad een duidelijk uitgangspunt geformuleerd: alles wat het inhoudelijke werk bij de Raad raakt (bijvoorbeeld A&I en bodes), zou in eigen hand blijven, de rest zou worden uitbesteed. Dus werden receptie, telefoon en huismeesters aan het toekomstige consortium toebedeeld. Jacques hield zich samen met Zandbergen met al die zaken bezig, maar ook met het gebouw zelf had hij bemoeienis. Twee klankbordgroepen – één voor architectuur en één voor functionaliteit – werden in het leven geroepen. Men bekeek gebouwen (o.a. in Berlijn) en sprak met interne diensten (bodes en bibliotheek). Dat alles om te komen tot een flexibel, multifunctioneel gebouw, waarin papier zou verdwijnen omdat het werk digitaal zou gaan verlopen en de daardoor vrijkomende ruimte nuttig zou worden herbestemd. Dat alles vergde gedetailleerde voorbereiding met veel externe betrokkenheid. Tien consortia hadden zich als gegadigden gemeld. Een vakjury, bestaande uit President, Procureur-Generaal en deskundigen, selecteerde van tien naar vijf, en vervolgens tot drie consortia die ieder een ontwerp moesten indienen, waarbij de twee uiteindelijke verliezers zouden worden gecompenseerd voor hun kosten. Jacques vond het tegen elkaar afwegen van de factoren architectuur, functionaliteit en prijs uiterst interessant. 'Straks heb je het mooiste meisje van de klas, maar ze heeft een rotkarakter'. Een PPS-constructie heeft zijns inziens twee zeer positieve kanten: "Die constructie prikkelt de opdrachtgever tot vooruitdenken over wat hij werkelijk wil en de opdrachtnemer tot tijdig leveren." Het resultaat mag er wezen, talloze bezoekers waren enthousiast over het nieuwe gebouw. En het kunstwerk mag niet worden vergeten. Een kunstcommissie en (uiteeraard) een klankbordgroep uit de HR-organisatie kozen, na bezoekjes aan de London Tate, Saatchi en het Stedelijk Museum, begeesterd ten gunste van de 'juridische Nachtwacht' van Helen Verhoeven. En ook deze keuze wordt door de bezoekers omarmd, hoewel, zoals bij echte kunst betaamt, een enkeling zich beschaafd walgend afwendt.

Tijdens zijn voorzitterschap van de Belastingkamer kon Jacques ook nog leiding geven aan de viering van het heuglijke feit dat het eind 2015 100 jaar geleden was dat in belastingzaken cassatieberoep op de Hoge Raad werd opengesteld. Die viering kreeg een moderne vormgeving doordat de Belastingkamer via een speciaal ontworpen sub site op de website van de Hoge Raad communiceerde met de buitenwereld. Het was een revolutionair transparant gebaar, dat helaas een transparante slag in de lucht bleek doordat de buitenwereld maar mondjesmaat terug communiceerde. Een feestelijk symposium in april 2016, de eerste grote manifestatie in het